

Відомості про авторів тексту
та обставини написання

3 книжки Володимира Винниченка «Відродження нації»

- *«Отже, небезпечний камінь було щасливо обминено. Можна було далі дружно, спільно вести корабель відродження назустріч бурям і небезпекам, не боячись ослаблення зсередини. А буря вже збиралась. І першим громом була телеграма військового міністра Керенського про заборону ним Другого Українського Військового З'їзду, який скликав Український Військовий Генеральний Комітет. Мотиви заборони: невчасність – “несвоевременно”. Старий, ще царський мотив, який тут же побивався дозволом того самого міністра Керенського на польський військовий з'їзд».*

Володимир Винниченко

- **Український прозаїк, драматург, художник, політичний і державний діяч: заступник голови УЦР, потім голова першого українського уряду — Генерального Секретаріату УЦР, брав активну участь у підготовці всіх чотирьох Універсалів.**
- **У документі йдеться про дві події: II Всеукраїнський військовий з'їзд — початок червня 1917 р. і проголошення I Універсалу УЦР 10 червня 1917 р.**

Зі спогадів Бориса Антоненка-Давидовича

- *“Комюніке ГПУ про викриття контрреволюційної підпільної організації СБУ та перші повідомлення в пресі про початок судового процесу в Харкові, тодішній столиці Радянської України, викликали в усіх подив: що ж це за всеукраїнська організація, в якої нема на Україні периферії? Поодинокі особи з різних українських міст, посаджені на стільці підсудних, аж ніяк не вкладалися в поняття периферії”.*

Борис Антоненко-Давидович

- *Український письменник, дослідник проблем розвитку й культури української мови, жертва сталінських репресій, звільнений та реабілітований у 1957 році.*
- *В наведеному уривку йдеться мова про судовий процес над Спілкою визволення України, що відбувся у Харкові в березні 1930 р.*
- *Б. Антоненко-Давидов був особисто присутнім на процесі як журналіст київського часопису.*

Зі спогадів Андрія Григорія Труха

- *«Коли... проголосила Австрія війну Сербії, а з тим і загальну мобілізацію, я не думав, що незабаром і я стоятиму у військових рядах. Та як із мого села Гірного відійшли чоловіки й юнаки на війну й наше село опустіло, я став почувати себе так самотньо й ніяково, що не втерпів і одного дня вибрався до Стрия, щоб вступити добровольцем до австрійської армії. Як я став просити австрійського старшину, що коло нього збиралися покликані вояки, щоб він сповнив бажання хороброго Гриця, то він тільки сказав мені: “Ой не ходи, Грицю, на ту зарваницю!” – і я, не покушавши навіть військового “цвібаку”, вернувся додому – опихати кашу з молоком... І хто зна, доки я був би забавлявся в “кашоїда”, якщо б у Львові не розпочала своєї діяльності Головна Українська Рада й Бойова Управа”.*

Трух Григорій Андрій

- Церковний діяч. У 1914 – 1919 рр. служив у легіоні УСС в Галицькій армії. Автор низки книг і брошур.
- У спогадах розповідається про створення легіону Українських січових стрільців.

З книжки Георгія Касьянова «Україна 1991–2007. Нариси новітньої історії»

- *«Наступного дня вранішня пленарна сесія Верховної Ради розпочалася із закритого засідання. У перерві журналістам повідомили, що депутати залишатимуться в парламенті, доки не буде ухвалено нову Конституцію. Удень депутати поділилися на кілька робочих груп для обговорення найбільш суперечливих статей: про мову, статус Криму, державну символіку, приватну власність».*

Георгій Касьянов

- *Історик, доктор історичних наук.*
- *В історичному джерелі йдеться про прийняття Конституції України.*
- *В ніч з 27 на 28 червня 1996 р. відбувалося постатейне голосування. О 9.30 ранку, вже 28 червня 1996 року Верховна Рада України ухвалила Конституцію України.*

З інтерв'ю Августина Волошина кореспонденту чеської газети

- *«Так, справді, всі три народи – чехи, словаки й українці – є по мові близькі та без більших труднощів можемо порозумітися. Відносно цього пригадую собі одну цікаву подію з року 1919, яка стверджує нашу мовну спорідненість. Президент Масарик не міг вийти з дива, як ми взаємно розуміємося, навіть підозрював мене, що я говорю теж і по-чеськи. Була це, однак, наша українська мова, якою говорить населення Карпатської України. Що нас, крім цього, ще зв'язує? Двадцятиліття спільного державницького життя мусило залишити якісь сліди. Тільки сліпі та несправедливі не можуть видіти тих зв'язків нашого приятельства та взаємності».*

Августин Волошин

- **Український політичний, культурний, релігійний діяч Закарпаття, греко-католицький священник.**
- **28 жовтня 1938 р. – 15 березня 1939 р. прем'єр-міністр автономного уряду Карпатської України. 15 березня – 18 березня 1939 р. став президентом цієї держави.**
- **У документі йдеться про утворення автономії в 1938 р. у складі Чехословаччини.**

О. Гольденвейзер

«3 київських спогадів»

- *«То була початкова епоха більшовизму, коли Рада народних комісарів щодня ухвалювала декрети, які мали засвідчувати втілення тих або інших “завоювань революції”, – скасування права власності, націоналізацію, проголошення різних прав і привілеїв пролетаріату».*

Олексій Гольденвейзер

- Юрист, відомий єврейський громадський діяч у Києві, автор книги «Київські спогади» (1921 р.). Фрагмент спогадів О. Гольденвейзера стосується подій в Україні і зокрема у Києві наприкінці 1917 – на початку 1918 року.
- Державотворча діяльність Української Центральної Ради наштовхнулась на суттєві перешкоди, головними з яких з кінця 1917 р. стала агресія більшовицької Росії проти України і незавершеність Першої світової війни.
- На початку січня 1918 р. Раднарком Росії розпочав повномасштабну війну проти Центральної Ради. Російська радянська армія чисельністю близько 60 тис. матросів та червоногвардійців під загальним керівництвом В. Антонова-Овсієнка почала наступ на Київ. Окремими загонами командували: Муравйов, Знаменський, Єгоров, Кудинський.

З книжки Анатолія Кузнєцова, очевидця описуваних подій

- *«Діна ходила читати наказ, швидко прочитала й пішла: біля листків із наказом узагалі довго ніхто не затримувався й розмов не виникало. Цілі день і вечір тривали обговорення й припущення. У неї були батько й мати, старенькі вже, мати перед приходом німців вийшла з лікарні після операції, от усі й гадали: як їй їхати? Старенькі були впевнені, що на Лук'янівці всіх посадять до потяга та повезуть на радянську територію. Чоловік Діни був росіянином, прізвище в неї російське, крім того, й зовнішність зовсім не єврейська. Діна була більше схожа на українку і знала українську мову. Сперечалися, гадали, думали й вирішили, що старі поїдуть, а Діна їх проведе, посадить у потяг, а сама залишиться з дітьми – що буде, те й буде».*

Анатолій Кузнецов

- Письменник, у 1966 р. опублікував книгу “Бабин Яр”, у 1969 р. звернувся з проханням надання політичного притулку у Великої Британії під час службового відрядження. Працював на “Радіо Свобода”.
- У наведеному уривку з книги «Бабин Яр», він, як очевидець подій, розповідає про організоване німецькими фашистами масове винищення єврейського населення Києва.
- Протягом 103 тижнів окупанти кожного вівторка і п’ятниці розстрілювали в Бабиному Яру. Згодом геноцид євреїв у роки Другої світової війни одержав назву **Голокост**.

Зі спогадів Володимира Хільчевського

- *«Могутній вал радянських армій Центрального, Воронежського та Степового фронтів, набравши розгону на курських і белгородських полях, покотився до Дніпра, вздовж якого проходив гітлерівський “Східний вал”. Фюрер на весь світ заявив, що на Дніпрі... “буде боротися, якщо треба, сім років”... На територіях щойно визволених Сумської та Чернігівської областей відразу ж почалася мобілізація, і невдовзі слідом за передовими військовими частинами потяглися колони новобранців. Серед них були такі, що вже служили в армії, однак за якихось обставин (полон, оточення) відбилися від своїх частин, але більшість – 18–19-річні юнаки.»*

Володимир Хільчевський

- *Академік Академії інженерних наук, ветеран Великої Вітчизняної війни.*
- *У наведеному історичному документі учасник форсування Дніпра Володимир Хільчевський описує хід бойових дій у жовтні-листопаді 1943 р. напередодні визволення Києва, мобілізацію «сірожупанників».*

Зі спогадів Ірини Жиленко

- «У кінотеатрі “Україна” під час перегляду “Тіней забутих предків” відбулася подія, яка увійде в історію України. Я забезпечила квитками друзів через маму, яка працювала тоді адміністратором “України”. Зібралось в кінозалі все, що було чесного на той час у Києві.
- Після перегляду Іван Дзюба вийшов на сцену, подякував групі і повідомив про арешти інтелігенції. Стус закликав не допустити 37-го року в Україні і запропонував на знак протесту – встати. Як це було страшно! Дрижаки пробігли спинами. Обивательська маса кинулась до “запасного виходу”, як під час пожежі. Побіг перешепт, що кінотеатр оточено і будуть “брати” всіх. І все-таки більшість у залі – встала. Звісно, не всі. І ті, що не встали, уважно засікли очима тих, хто встав. Я стояла поруч із Дзюбиною дружиною. Я аж палала збудженням, а Марта зблідла. Іван зійшов зі сцени, підійшов до дружини і тихо сказав: “Так треба, Марто...”.

Ірина Жиленко

- Українська письменниця, автор близько двадцяти книг: «Соло на сольфі», «Автопортрет у червоному», «Вікно у сад» ...
- У 2011 році вийшла друком книга спогадів Ірини Жиленко.
- Спогади автора — очевидця події — перегляду фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків» у кінотеатрі «Україна» (Київ) 04.09.1965 р.

Зі спогадів Михайлини Коцюбинської

- «Невеличке помешкання Івана Світличного в Києві на Уманській, 35 стало осередком інтенсивного духовного життя, неофіційним Клубом творчої молоді. Тут почували себе як удома Василь Симоненко й Іван Драч, Опанас Заливаха й Алла Горська, Іван Дзюба і Юрій Бадзьо, Галина Севрук і Василь Стус, Ігор Калинець і Василь Голобородько. Тут ми відкривали для себе Плужника, Антонича, Зерова. Тут вітали кожен паросток нонконформістського українського мистецтва. Тут знайшов свій духовний дім Василь Симоненко – Світличний був його першим критиком і порадником, пускав у світ його “захаявні” твори... Тут, у цій хаті, записувався на плівку Симоненків “Злодій” та інші поезії, завдяки чому його голос зберігся для нащадків. Тут усі вони знаходили теплу усмішку, підбадьорливе слово, життєдайний духовний (та й не лише духовний!) харч, невибагливу, але безвідмовну ночівлю».

Михайлина Коцюбинська

- Український філолог та літературознавець, активна учасниця руху шістдесятників, племінниця класика української літератури М. Коцюбинського Михайлина Коцюбинська була також активним учасником руху шістдесятників.
- Учасниця протесту після перегляду фільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» у кінотеатрі «Україна» проти арештів 1965 української інтелігенції.

3 листа комсомольця Пастушенка із с. Полонисте (нині Голованівський район Кіровоградської області)

- «Ось таке вислухайте, тов. Сталін! Село має 317 дворів, колективізоване на 100 %. А що, тут, думаєте, радянська влада? Ні, не радянська, а чисто буржуазний строй. Пригадайте панщину: 6 днів роби панам, а 7-й – неділя, в яку не можна робити, бо свято. Так і на селі – щодня роблять в артілі. Коло дому нічого, крім будівель, а ти податок із дому дай за те, що робили в колгоспі, позику підписався в колгоспі на 40 крб. – віддай із дому. Третій рік у колгоспі усупільнено все, та ще й хлібозаготівлю дай за ту землю, що здав у колгосп [за] 3 роки. Не йди до колгоспу за хлібом, бо ще й сам здай пудів 45 з 3 дес. поля, ну і пай у кооперації 28 крб., аванс і будівництво теж до 15 крб. здай з дому, а [за] продукти за три роки – копійки грошей, отаке життя.

Пастушенко

- Рядовий комсомолец. У листі він розповідає про голод у селі, який виник у результаті діяльності радянської влади.
- Події голодомору 1932 року.

Зі спогадів Івана Цюпи

- «Сонячного ранку до Будинку літераторів підійшло з десяток чорних “Волг” – майже на кожного по машині. Від Співки ми вирушили до особливого причалу на Дніпрі, де стояла яхта першого секретаря ЦК Компартії України. Там нас привітно зустрів секретар ЦК з ідеологічних питань Федір Данилович Овчаренко. Поручкався з кожним із нас – Гончарем, Бажаном, Козаченком, Новиченком, Башем, Збанацьким, Зарудним, Вороньком, Павличком, Коротичем, Смоличем, мною...
- З палуби опускаємось до кают-компанії. А там, як у казці, чарівний стіл, заставлений пляшками з коньяками, горілкою та винами найрізноманітніших марок і закусками: окрім чорної та червоної ікри – осетрина і сьомга, сервелат і мисливські сосиски, а ще свіжі помідори й огірочки. Була там навіть мелітопольська черешня, доставлена спеціальним літаком. Коли ми всілися за пребагатючим столом, Петро Юхимович виголосив тост “за розквіт української літератури”.

Іван Цюпа

- Український журналіст і письменник — розпочав свою творчу діяльність у 1940-х роках.
- У 1995 році вийшла нова книга письменника «В пазурах єжовщини», яку він, репресований та реабілітований, присвятив «світлій пам'яті незабутніх земляків моїх, розчавлених на жорнах тиранії, замучених голодомором, доведених до згуби по тюрмах і таборах, безневинно розстріляних».
- У своїх спогадах І. Цюпа розповідає про епізод з життя двох ключових осіб радянської України 1960-х років: Олесея Гончара і Петра Шелеста.

3 книжки спогадів А. Денікіна «Нариси російської смуту»

- *«За кілька днів до захоплення влади Скоропадський приїхав до одного відомого київського генерала й запропонував йому долучитися до справи створення нового уряду, “який повинен замінити Центральну Раду й виступити посередником між німецьким командуванням й українським народом”. Зауважив, що в цій справі зацікавлені німці... Коли співрозмовник відповів йому відмовою, мотивуючи “неприйнятністю для себе роботи з німцями й на них”, Скоропадський заперечив, що “німці тут ні до чого, що він буде вести цілком самостійну політику, – і закінчив навіть наївною заявою, – що сподівається обійти німців і змусити їх працювати на користь України”... Тоді ж відбулася розмова гетьмана з одним впливовим російським генералом, якого дехто хотів бачити на посаді військового міністра. На питання його, чи правда, що гетьман згодився на свій пост винятково з метою возз’єднання Малоросії з Росією, Скоропадський відповів негативно: “Можливо, у далекому майбутньому це й трапиться; але зараз я буду обстоювати самостійність України”...*

Антон Денікін

- Російський генерал, головнокомандувач антибільшовицькими силами Півдня Росії під час громадянської війни 1918 – 1920 рр.
- В уривку описуються події становлення та перших кроків держави П. Скоропадського в 1918 р.

Зі спогадів Олександра Севрюка

- *«Переговори добігали вже кінця. Власне кажучи, вони вже скінчилися, бо в усіх спірних питаннях досягли згоди й треба було тільки порозумітися щодо редакції деяких статей договору, що швидко можна було поладнати, й після цього залишалося виготовити тільки грамоти. 6-го лютого ми заснули з легшим серцем, бо нарешті нібито вдалося переконати графа Черніна в тому, що Центральна Рада все ще в Києві, і він остаточно згодився підписати мир. “Остаточно?!” За весь короткий час нашого знайомства ми кілька разів мали вже нагоду переконатися, що в лексиконі графа – одного з останніх могиканів старої австрійської аристократії й салонного дипломата – цього слова не повинно б бути. Отож 7-го вранці почув я враз від нього телефоном, що він вирішив – і Троцький з цим годить-ся! – послати на Україну комісію з метою встановити, чи дійсно в Києві все ще існує влада Центральної Ради. Слухаючи це, я відчував, що холодний піт виступає в мене на чоло. Правда, в той день у Києві існувала ще влада Центральної Ради, але згідно з нашими відомостями за день-два – у кожному випадку до приїзду цієї комісії, – українського уряду в Києві вже не буде.*

Олександр Севрюк

- *Український політичний діяч, дипломат часів української революції 1917-1921 рр. 3 квітня 1917 р. він був членом Української Центральної Ради (УЦР), а в січні 1918 р. призначений головою української делегації на переговорах з представниками Центральних держав (Четверного Союзу) у місті Бересті.*
- *Подія – участь української делегації у мирних переговорах у Брест-Литовському 1918 р.*

Із «Щоденника» Євгена Чикаленка

- *«У перший день пішов я до С. Петлюри, щоб довідатись, чого вони від мене, власне, хочуть. Петлюра зараз же вийшов до мене у вітальню і, поцілувавшись, запросив мене до кабінету. Враження Петлюра зробив на мене втомленого, змученого і якогось пригніченого... На моє запитання – чого чи нащо вони з Лівницьким мене викликали, він одповів, що їм взагалі хотілося б порадитись з українськими буржуазними елементами, а особливо зо мною, який увесь вік так багато працював для українського відродження і т. д. Жалкував, що саме нема Лівницького, і просив мене посидіти у Варшаві...»*

Євген Чикаленко

- *Визначний громадський діяч, благодійник, меценат української культури, агроном, землевласник, видавець, публіцист.*
- *Був активним членом «Старої Громади» (з 1900), Загальної Безпартійної Демократичної Організації, Української демократичної партії (з 1904), Української Демократично-Радикальної Партії (з 1905 р.); 1908 року був ініціатором заснування Товариства Українських Поступовців і його фактичним головою.*
- *Мова йде про Варшавську угоду між Польщею та УНР у 1920 р.*